

1. Charakteristika kraje a jeho postavení v rámci České republiky

Olomoucký kraj vznikl v roce 2001, rozkládá se na severozápadní Moravě, zahrnuje většinu oblasti Hané. Na severu Hrubým Jeseníkem hraničí 104 km dlouhou mezistátní hranicí s Polskem, na západě sousedí s krajem Pardubickým, na východě s Moravskoslezským a na jihu se Zlínským a Jihomoravským krajem.

Spolu s krajem Zlínským tvoří oblast Střední Moravy (NUTS 2). Olomoucký kraj se skládá z pěti okresů (Jeseník, Olomouc, Prostějov, Přerov a Šumperk). Svou rozlohou 5 267 km² zaujímá 6,7 % z celkové rozlohy České republiky a v roce 2005 byl 8. nejrozlehlejším krajem republiky.

Přírodní reliéf Olomouckého kraje je velmi různorodý. Na severu můžeme nalézt především vrchoviny, pahorkatiny a horský masív Jeseníků s nejvyšší horou Moravy a Slezska - Praděd (1 492 m n. m.). V jižní části kraje převládají především nížiny – Hornomoravský úval a Moravská brána. Územím kraje protéká řeka Morava, na jejíž hladině u Kojetína v okrese Přerov je nejnižší položený bod kraje (190 m n. m.). Krajem prochází také hlavní evropské rozvodí. Různorodost přírodního reliéfu způsobuje nerovnoměrnost osídlení a hospodářský rozvoj kraje. Zatímco hustota osídlení ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností, které zahrnují větší města, dosahuje vysokých hodnot (Přerov - 210,1 obyvatel na km², Olomouc - 184,8, Prostějov - 156,5), jsou v kraji správní obvody ORP seskupené z menších obcí a měst, kde je hustota osídlení na třetinové úrovni (např. Jesenícko – 58,3 obyvatele na km², Konicko – 64,5).

Na území kraje se ke konci roku 2005 nacházelo 397 obcí, kde žilo 639 161 obyvatel. 27 obcí mělo statut města, bydlelo v nich 57,5 % obyvatel kraje. Největším městem je krajské město Olomouc se 100 381 obyvateli v roce 2005. Většina obcí kraje (90,2 %) je napojena na veřejný vodovod, 41,6 % obcí má vybudovanou kanalizaci s napojením na čističku odpadních vod. Plyn má zavedeno 87,2 % obcí. Hodnoty měrných emisí nedosahují průměrných hodnot za ČR, životní prostředí můžeme tedy hodnotit jako méně poškozené. Horské a podhorské oblasti mají vynikající kvalitu ovzduší a jsou významným zdrojem pitné vody.

Přestože je na území Olomouckého kraje mnoho historických památek a velké přírodní bohatství, návštěvnost kraje je velmi malá (počet hromadných ubytovacích zařízení tvořil v roce 2005 pouze 4,5 % úhmu ČR). S přenocováním cizinců v Olomouckém kraji je situace ještě vyhraněnější (v roce 2005 zde přenocovalo jen 1,5 % z celkového počtu cizinců, kteří přenocovali v ČR).

Olomoucký kraj je charakteristický svým protikladným přírodním terénem. Na severu se rozprostírají hory, které lákají jak k letním, tak k zimním aktivitám, zejména horské turistice, cyklistice a lyžování. Na druhé straně je zde oblast Hané, která přestože leží v úrodné nížině podél řeky Moravy, jsou pro ni typické lužní lesy olemované rozsáhlými lány polí a díky rovinatému terénu je ideálním místem pro rodinnou cyklistiku a turistiku i s menšími dětmi. Rekreační oblasti kraje jsou protkány tenisovými kurty, cyklistickými stezkami, na mnoha místech je možné jezdit na koni či hrát golf nebo odpočívat u přírodních nádrží. Ve větších městech se stále buduje více squashových a bowlingových center, posiloven, masérských služeb apod.

Největší význam pro turistiku mají Jeseníky o rozloze 740 km², které byly vyhlášeny chráněnou krajinnou oblastí v roce 1969. Nachází se na severním okraji Moravy a české části Slezska na pomezí Moravskoslezského a Olomouckého kraje na území okresů Bruntál, Jeseník a Šumperk. Území je z 80 % pokryto lesy, převážně druhotnými smrččinami nebo bučinami s mozaikovitě zachovalými zbytky přírodních lesů. Nejcennější území chráněné krajinné oblasti jsou ve 4 národních přírodních rezervacích (Praděd, Šerák - Kepník, Rejvíz, Rašeliniště Skřítek), v 18 přírodních rezervacích a v 6 přírodních památkách. Praděd je nejvyšší horou nejen Jeseníků, ale také Moravy a Slezska. Podle pověsti je sídlem dobrého horského ducha, mocného vládce jeseníckých hor, který se nejčastěji objevuje jako stařec s dlouhým rozevlátým vousem. Dobrým lidem neublíží, jen lakotu a sobectví trestá. S názvem Praděd se můžeme setkat až od 70. let 19. století, kdy vznikl překladem slov Altvater nebo Vaterberg. Původní názvy používané od 14. století jsou – Sněžná hora či Sněžník, Klínovcová hora nebo Wiesenberská Sněžka. Pro zimní sporty je v Jeseníkách upravena řada sjezdovek a lyžařských stop v neznámějších areálech Červenohorské sedlo, Petříkov, Ostružná, Ramzová a mnoha dalších.

Druhou chráněnou krajinnou oblastí je CHKO Litovelské Pomoraví, která byla zřízena v r. 1990 na ploše 96 km². Zaujímá 3 - 8 km široký pruh lužních lesů a luk kolem řeky Moravy mezi městy Olomouc a Mohelnice. Ve středu CHKO leží starobylé královské město Litovel, které propůjčilo chráněné oblasti své jméno. Celé území CHKO leží v Olomouckém kraji, v bývalých okresech Olomouc a Šumperk. Poslání CHKO je trvale zajišťovat zvýšenou ochranu a ekologicky šetrné obhospodařování krajiny údolní nivy řeky Moravy s mimořádně vysokým soustředěním přírodních hodnot.

Široké veřejnosti je na území Olomouckého kraje zpřístupněno celkem pět jeskynních systémů: krápníkové Javoříčské jeskyně, vápencové Mladečské jeskyně, Zbrašovské aragonitové jeskyně, jeskyně Na Pomezí a Na Špičáku. Za návštěvu jistě stojí i Arboretum Bílá Lhota, v jehož bohaté sbírce dřevin nalezneme na 300 druhů stromů a keřů. Další dominantní turistickou atraktivitou je lázeňství, založené především na klimatu

a vodoléčbě. Mezi nejznámější lázně patří Teplice nad Bečvou, Lipová lázně, Jeseník, Slatinice, Velké Losiny, Bludov a lázně Skalka.

Nejvýznamnějším městem v kraji je bezesporu historická Olomouc. Bohatá historie zanechala tak rozsáhlý soubor památek, že Olomouc je dnes po Praze druhou největší městskou památkovou rezervací v ČR. Za zhlédnutí stojí architektonické skvosty: např. katedrála sv. Václava, chrám sv. Mořice (varhany Michaela Englera z roku 1745), chrám Panny Marie Sněžné, kostel sv. Michala, Hradisko (premonstrátský klášter), Přemyslovský palác, Arcibiskupský palác, radnice s orlojem, tereziánské opevnění a v neposlední řadě i soubor barokních kašen a sloupů. Nejvýznamnější památkou v Olomouci je barokní Sloup Nejsvětější Trojice na Horním náměstí, který byl v roce 2000 zapsán do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Historické jádro obklopují rozlehlé parky, umístěné podél řeky Moravy a bývalých středověkých hradeb. V Olomouci sídlí Univerzita Palackého, arcibiskupství a mnoho dalších institucí, např. Vlastivědné muzeum a Muzeum Umění. Znamé jsou výstavy Flora Olomouc, mezinárodní varhanní festival či Olomoucké hudební jaro. I v ostatních městech Olomouckého kraje najdeme nádherné historické památky. Znamé jsou zámky Náměšť na Hané (kde je v raně neklasicistním zámku umístěna atraktivní sbírka arcibiskupských kočárů), Jánský Vrch, Velké Losiny, Úsov, Plumlov a Tovačov.

Mezi nejkrásnější a nejznámější hrad v kraji bezesporu patří Bouzov, kde můžeme mimo jiné obdivovat dobovou hradní kuchyni se stylovým zařízením a technickými kuriozitami. Za zmínku stojí i hrad Šternberk s jedinečným muzeem hodin a hrad Helfštýn. Na Helfštýně se každoročně pořádají kulturní a sportovní akce (např. setkání uměleckých kovářů, divadelní a šermířská představení, Author Šela Marathon – závod horských kol a Helfštýnský okruh – mezinárodní závod historických vozidel a mnoho dalších).

Na území kraje nalezneme i známá poutní místa. Snad největší a nejvýznamnější církevní lokalitou v regionu je chrám Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku. Nachází se severně od Olomouce a je výraznou dominantou jižní strany Nízkého Jeseníku. Místo v květnu 1995 navštívil Svatý otec Jan Pavel II. Za zmínku stojí i poutní místa v Dubu nad Moravou (Dubský kostel byl v r. 1860 povýšen na chrám proboštský), ve Staré Vodě, v Suchdolu, ve Zlatých horách a v Jesenci.

K 1. 1. 2003 vstoupilo v platnost nové administrativní členění území České republiky. Olomoucký kraj byl rozdělen na 13 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP) a 20 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (POU). Od 1. 1. 2005 došlo k územnímu rozšíření Olomouckého kraje o tři obce z kraje Moravskoslezského (Norberčany, Huzová a Moravský Beroun). Tím se počet obcí kraje zvýšil na 397 obcí. K 1. 7. 2006 vznikla obec Držovice, která se oddělila od obce Prostějov, a počet obcí dosáhl 398 obcí. Státní správu v oblasti infrastruktury zajišťuje 39 stavebních úřadů, daněmi se zabývá 13 finančních úřadů a základní údaje o obyvatelstvu zajišťuje 97 matrik v kraji.

Stejně jako v celé ČR i v Olomouckém kraji se projevují následující tendence. V posledních letech se zvyšuje počet narozených dětí (6 183 v roce 2005), ale nepřesáhne počet zemřelých (6 479 v roce 2005), klesá počet dětí ve věku 0 – 14 let (14,7 % z celkového počtu obyvatel k 31. 12. 2005), roste počet obyvatel starších 65 let (14,2 % z celkového počtu obyvatel k 31. 12. 2005), tím se zvyšuje průměrný věk obyvatel (39,8 let k 31. 12. 2005), dále roste průměrný věk ženichů (29,0 let v roce 2005) i nevěst (26,5 let v roce 2005) při prvním sňatku, zvyšuje se počet dětí narozených mimo manželství (31,2 % v roce 2005), zároveň se snižuje počet umělých přerušení těhotenství (1 354 v roce 2005) a více než polovina zemřelých (50,8 % v roce 2005) umírá na nemoci oběhové soustavy.

V roce 2005 se o nemocné v Olomouckém kraji staralo v 9 nemocnicích, 13 odborných léčebných ústavech a dalších zdravotnických zařízeních 2 564 lékařů a 6 421 zdravotních pracovníků. Péče o nemocné na nejvyšší úrovni je zabezpečována především ve Fakultní nemocnici v Olomouci, která je vybavena nejnovější léčebnou technikou i širokou vědeckou a výukovou základnou. Péči o zdraví obyvatelstva se věnují i v řadě lázeňských zařízeních rozmístěných po celém kraji.

V Olomouckém kraji nabízelo v roce 2005 kulturní vyžití 46 stálých kin, 46 muzeí, 48 galerií (včetně poboček a výstavních síní), 6 divadel a 36 přírodních amfiteátrů (včetně letních kin). Čtenáři si mohou vybrat knihy k zapůjčení v 525 veřejných knihovnách (včetně poboček). Děti mohou trávit volný čas v zájmových kroužcích v 56 střediscích pro volný čas dětí a mládeže.

Olomoucký kraj má silný potenciál v lidských zdrojích i přes nižší životní úroveň obyvatel. Z hlediska vzdělanosti se náš kraj řadí ke krajům v ČR s vyšší úrovní ve vzdělání. Mezi jednotlivými okresy jsou ale i v této oblasti značné rozdíly. Ve střední části kraje (okolí měst Olomouc, Přerov a Prostějov) je vzdělanost vyšší a v podhorských oblastech Jesenicka a Šumperska je podíl středoškoláků a vysokoškoláků nižší. Vzdělání obyvatel je zajištěno hustou sítí základních a středních škol tvořenou z 280 základních škol, 20 gymnázií, 46 středních odborných škol, 37 středních odborných učilišť a 7 vyšších škol. V krajském městě Olomouc se nachází druhá nejstarší univerzita v republice, Univerzita Palackého. Na její přírodovědecké, pedagogické, lékařské, filozofické, právnické, teologické fakultě a fakultě tělesné kultury studuje přes 17 tisíc studentů. V kraji se nachází i 2 soukromé vysoké školy. V roce 2004 zahájila provoz Vysoká škola logistiky

v Přerově. Na této soukromé škole se vyučují 4 obory - Dopravní logistika, Logistika služeb, Logistika cestovního ruchu a Informační management. Druhou soukromou vysokou školou se stala v roce 2005 Moravská vysoká škola v krajském městě Olomouci, která je neuniverzitní vysokou školou. Důvodem vzniku Moravské vysoké školy byla nutnost zaplnit mezery na trhu práce střední Moravy vysokoškolsky vzdělanými a jazykově vybavenými odborníky v ekonomicko-manažerských profesích, především pro řízení na střední úrovni v organizacích a firmách výrobního a obchodního zaměření, a rovněž vychovávat specialisty pro státní správu nebo sektor služeb.

Olomoucký kraj je především oblastí průmyslovou s rozvinutými službami. Ekonomika hanáckých okresů je více stabilní a dostatečně rozmanitá, okres Jeseník a severní část okresu Šumperk však bohužel díky své poloze, dopravní dostupnosti patří k ekonomicky slabším regionům. Na tvorbě hrubého domácího produktu v České republice se Olomoucký kraj podílel v roce 2005 pouze 4,9 %, v přepočtu na 1 obyvatele dosahoval jen 78,1 % republikového průměru, což byla druhá nejhorší pozice mezi kraji. Průměrná měsíční mzda zaměstnanců v podnicích, které měly sídlo v Olomouckém kraji s více než 20 zaměstnanci, dosáhla v roce 2005 na fyzickou osobu 16 193 Kč. Nejhorší mzdy z celé republiky pobírali tradičně lidé na Jesenícku (14 580 Kč), což bylo o 9 353 Kč méně než v Praze, kde byly mzdy naopak nejvyšší.

Jižní a střední část kraje (Haná) patří mezi zemědělské oblasti s nejúrodnější půdou. Průměrné výnosy pěstovaných plodin – ječmene jarního, řepky i technické cukrovky dosahují v celé ČR vysokých hodnot (v roce 2005 se náš kraj ve výnosech těchto plodin umístil na 2. místě). Nepřízeň počasí v posledních letech i nepříznivé ekonomické podmínky pro subjekty zabývající se zemědělstvím snižují každým rokem počet zaměstnanců v zemědělství a také průměrné mzdy zaměstnanců patřily mezi nejnižší mezi jednotlivými odvětvími. V roce 2005 pracovalo v zemědělských a lesnických podnicích s 20 a více zaměstnanci 9 111 zaměstnanců a jejich průměrná mzda dosáhla 13 291 Kč.

V Olomouckém kraji působí řada tradičních průmyslových podniků. Na zemědělskou výrobu navazuje množství potravinářských podniků, z dalších odvětví průmyslu je rozvinutý textilní a oděvní průmysl, výroba strojů a zařízení a mnoho dalších. V roce 2005 v Olomouckém kraji sídlilo 160 průmyslových podniků se 100 a více zaměstnanci. V těchto podnicích pracovalo 53 355 zaměstnanců s průměrnou měsíční mzdou 16 390 Kč. Tržby těchto podniků za prodej vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy dosáhly 87 264 mil. Kč.

V roce 2005 mělo v kraji sídlo 133 stavebních podniků s 20 a více zaměstnanci, u nichž pracovalo 8 957 zaměstnanců s průměrnou hrubou měsíční mzdou 19 392 Kč. Hodnota výkonů těchto podniků ze stavební činnosti provedená podle dodavatelských smluv dosáhla 17 310 mil. Kč. V roce 2005 byla zahájena stavba 1 760 nových bytů, lidé se více orientují na modernizaci stávajícího bytového fondu (v roce 2005 byla dokončena modernizace v 2 747 bytech). S tím souvisí i pokles počtu vydaných stavebních povolení (8 492 v roce 2005).

Ve statistickém registru ekonomických subjektů bylo koncem roku 2005 zaregistrováno přes 129 tis. podniků, organizací a podnikatelů. Z největší míry byl tvořen podnikateli – fyzické osoby nezapsané v obchodním rejstříku (78,4 %).

K největším zaměstnavatelům v roce 2005 v Olomouckém kraji patřily tyto firmy: Fakultní nemocnice v Olomouci, Meopta v Přerově, Oděvní podnik v Prostějově a Univerzita Palackého v Olomouci. Z řady zahraničních investorů se k největším zaměstnavatelům může řadit společnost Siemens, která investovala v Mohelnici.

Koncem roku 2005 bylo v Olomouckém kraji evidováno 36 180 uchazečů o zaměstnání. Míra registrované nezaměstnanosti dosahovala 10,65 %. V mezikrajském srovnání zaujímal Olomoucký kraj třetí nejvyšší příčku. Vyšší míra nezaměstnanosti byla zaznamenána pouze v kraji Moravskoslezském (14,23 %) a Ústeckém (15,41 %).

Nejen v našem kraji byla zaznamenána stále se zvyšující intenzita dopravy, a to zejména dopravy silniční. Dopravní dostupnost kraje je zajišťována 613 km dlouhou železniční tratí a 3 563 km silnic, z nichž je pouze 12,2 % silnic I. třídy. Města Olomouc a Přerov jsou významnými železničními uzly, hustá železniční síť je vedena rovnoměrně celým územím kraje. Silniční síť je samozřejmě hustější v jižní rovinaté části kraje. V blízkosti Olomouce se nachází letiště pro malá dopravní letadla, které získalo statut veřejného mezinárodního letiště.

V regionu bylo spácháno 14 841 trestných činů, objasněno bylo 7 587 trestných činů. V roce 2005 došlo v Olomouckém kraji k 9 962 dopravním nehodám, při nichž bylo usmrceno 69 osob a zraněno 1 796 osob, dále 11 osob zemřelo a 51 se zranilo u 1 137 požárů.